

Οι υπαλληλικές οργανώσεις την περίοδο της κατοχής

Του Τ. Αποστολόπουλου

1. Οι υπαλληλικές οργανώσεις πριν από τον πόλεμο

Στα περισσότερα κράτη της Ευρώπης οι εργατικές και υπαλληλικές οργανώσεις προϋπήρξαν των κομμάτων. Τα κόμματα ήταν μετεξέλιξη ή προέκταση των εργατικών και υπαλληλικών συνδικάτων. Στην Ελλάδα έγινε το αντίθετο. Μετά την απελευθέρωση ιδρύθηκαν τα κόμματα τα οποία δεν ήθελαν μη ελεγχόμενες υπαλληλικές οργανώσεις και συνδικαλιστική δράση γι' αυτό το 1834 δημοσίευσαν ποινικό νόμο κατά των αθέμιτων ενώσεων προσώπων. Ο ποινικός νόμος στο αρ. 3 παράρτημα της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως του 1934 αναφέρει για τις ενώσεις προσώπων: «Οι κυβερνητικές αρχές είχαν το δικαίωμα να παρακολουθούν τη λειτουργία των ενώσεων προσώπων και να παραπέμπουν τους παραβάτες στα ποινικά δικαστήρια, αυτά δε εδικαιούτο να διαλύσουν τις αθέμιτες ενώσεις προσώπων, να διατάξουν τη δήμευση της περιουσίας τους και να επιβάλουν ποινές στα διοικητικά όργανά τους, στα μέλη τους και σε άλλα πρόσωπα που τις εξυπηρετούσαν με ορισμένους τρόπους». Συνεπώς, οι όποιες ενώσεις δημιουργήθηκαν είχαν περιορισμένη ισχύ και δράση με μικρή συμμετοχή υπαλλήλων.

Καθοριστικό σημείο για τη συγκρότηση ισχυρών υπαλληλικών οργανώσεων ήταν η αναθεώρηση του άρθρου 11 του Συντάγματος του 1911. Με την αναθεώρηση οι υπάλληλοι απολάμβαναν το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι χωρίς κανένα περιορισμό. Στη συνέχεια ήρθε ο νόμος 2151/1920 «περί επαγγελματικών σωματείων» ο οποίος συμπλήρωσε τον νόμο 281/1914 «περί σωματείων» που ήταν το έναυσμα για ισχυρές υπαλληλικές οργανώσεις.

Οι υπαλληλικές οργανώσεις που δημιουργήθηκαν απέκτησαν ισχύ και διεκδικητικό χαρακτήρα με πολλαπλές συγκρούσεις με τις κυβερνητικές πολιτικές. Αυτή η μεγάλη δυναμική και απήχηση που απόκτησαν στην αρχή της περιόδου του μεσοπολέμου και τα αριστερά χαρακτηριστικά που αυτές έλαβαν φόβισαν το τότε πολιτικό σύστημα με αποτέλεσμα να οδηγηθεί η κυβέρνηση Βενιζέλου στις 2 Μαρτίου 1931, να ψηφίσει το νόμο 4879, με τον οποίο ουσιαστικά διέλυε τα υπαλληλικά σωματεία¹ και έθετε φραγμό στην ισχυρή παρέμβαση που αυτά είχαν διαμορφώσει. Η δυναμική εξανεμίστηκε και οι υπαλληλικές οργανώσεις πήραν συντηρητική κατεύθυνση. Η προοδευτική έκφραση και δράση πέρασε στην παρανομία. Η Συνομοσπονδία Δημοσίων Υπαλλήλων Ελλάδας (ΣΔΥΕ) διαλύθηκε και η προοδευτική έκφραση πέρασε στην Αριστερή Παράταξη που λειτουργούσε μέσα στις γραμμές της Κεντρικής Πανυπαλληλικής Επιτροπής (ΚΠΕ).

¹ Νόμος 4879, ΦΕΚ 53, 6 Μαρτίου 1931

Η δικτατορία που επιβλήθηκε στις 4 Αυγούστου 1936 από τον Μεταξά διέλυσε όλες τις υπαλληλικές οργανώσεις και διόρισε προσκείμενες διοικήσεις. «Διορίστηκαν υποχρεωτικά, παντού, σε όλες τις διοικήσεις και του πιο μικρού Σωματίου, Συνεταιρισμού, Δήμου και Κοινότητας, άνθρωποι αρεστοί στο καθεστώς»². Το πολιτικό κλίμα ήταν τέτοιο με τις διώξεις, τα συστηματικά βασανιστήρια, τις φυλακίσεις και τις εξορίες που μεγάλο μέρος του στελεχιακού δυναμικού των υπαλληλικών οργανώσεων βρέθηκε είτε στην παρανομία, είτε στη φυλακή, είτε στην εξορία.

2. Το πρώτο διάστημα της κατοχής

Με την είσοδο των στρατευμάτων κατοχής στην Ελλάδα το παλιό στελεχιακό δυναμικό των υπαλληλικών οργανώσεων επέστρεψε και εκμεταλλευόμενο τη χνώδη κατάσταση που επικρατούσε άρχισε να δημιουργεί και να θέτει σε λειτουργία τις οργανώσεις του. Μια τέτοια οργανωμένη κίνηση έγινε και από τους εκπαιδευτικούς το φθινόπωρο του 1941 όταν «...συγκεντρώθηκαν στο 9^ο γυμνάσιο της Αθήνας περίπου 130 αντιπρόσωποι των εκπαιδευτικών με κύριο θέμα την οικονομική κατάσταση του κλάδου. Καταρτίστηκε υπόμνημα προς το Υπουργείο Παιδείας και το πολιτικό γραφείο με αίτημα δάνειο 200.000 δραχμών για κάθε μέλος μέσω του Συνεταιρισμού τους. Την ίδια περίοδο στα γραφεία της γενικής διεύθυνσης δημοσίου λογιστικού συγκεντρώνονται κάθε Σάββατο αντιπρόσωποι των διαφόρων υπηρεσιών»³. Την 1^η Νοεμβρίου 1941 επαναλειτούργησε η παράνομη Κ.Π.Ε. με 11μελές συμβούλιο, στηριζόμενη κυρίως από τους εκπαιδευτικούς και τους Τ.Τ.Τ. υπαλλήλου. Γραμματέας ορίστηκε ο μαθηματικός Κώστας Νικολακόπουλος⁴ και επανακυκλοφόρησε δακτυλογραφημένη η Υπαλληλική.⁵

Οργάνωση των δασκάλων και των άλλων υπαλλήλων την περίοδο της κατοχής έχουμε και στην ύπαιθρο. Δυο είναι οι σημαντικότεροι σταθμοί. Ο πρώτος σταθμός έχει αναφορά τη Στερεά Ελλάδα και ο δεύτερος την Πελοπόννησο. Τον Οκτώβριο του 1943 πραγματοποιήθηκε στο Καρπενήσι συνδιάσκεψη δασκάλων όπου αποφασίστηκε η ανασυγκρότηση των διδασκαλικών συλλόγων οι οποίοι στη συνέχεια θα ανασυγκροτούσαν τη Δ.Ο.Ε. Πράγματι τον Ιούλιο του 1944 οι 18

² Ρήγος, Α., (1995). Τα κρίσιμα χρόνια 1935-1941. Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση

³ Αρχείο Α.Δ.Ε.Δ.Υ., πρακτικά ημερίδας «Το Δημοσιοϋπαλληλικό Κίνημα την περίοδο 1941 – 1944», εισήγηση Πανίδου, Στ., (23 Μαΐου 2006), *Συνδικαλιστική οργάνωση και απεργιακές κινητοποιήσεις των δημοσίων υπαλλήλων τη περίοδο της κατοχής*.

⁴ Γκότζος, Χρ., Αναστασάκος, Κ., (1985), *Οι εκπαιδευτικοί στην Εθνική Αντίσταση*. Αθήνα: Δίπτυχο, σ. 541.

⁵ Τα γραφεία της Κ.Π.Ε. στεγάστηκαν στο 9^ο γυμνάσιο Αθηνών.

συγκροτημένοι διδασκαλικοί σύλλογοι σε συνδιάσκεψη που οργάνωσαν στην Ευρυτανία αποφάσισαν την αναδιοργάνωση της Δ.Ο.Ε. Παράλληλα το καλοκαίρι του 1944 στην Πελοπόννησο πραγματοποιήθηκε σύσκεψη μικτών συλλόγων δασκάλων και νηπιαγωγών.

3. Οι κατοχικές κυβερνήσεις απέναντι στις αριστερές υπαλληλικές οργανώσεις

Από την άλλη μεριά και το κατοχικό κράτος για τους δικούς του λόγους, που είχαν να κάνουν πιθανόν με τον έλεγχο αντιδράσεων και κινήσεων, δημιούργησε τη δική του ελεγχόμενη υπαλληλική οργάνωση, τη Μόνιμη Πανυπαλληλική Επιτροπή (αργότερα ονομάστηκε Επιτροπή Δημοσίων Υπαλλήλων) που δε βρήκε την αναμενόμενη και προσδοκώμενη απήχηση στον χώρο των εργαζομένων ιδιαίτερα του δημοσίου. Λειτουργήσε, όμως, και διαμόρφωσε μια δική της συνδικαλιστική τάση.

Παρ' όλα αυτά στο εσωτερικό των υπαλληλικών οργανώσεων την περίοδο της κατοχής συγκρούστηκαν και πάλι οι δυο τάσεις που έρχονταν από τον μεσοπόλεμο. Τη μια εκπροσωπούσε τώρα η Κ.Π.Ε. που ήταν η πολυπληθέστερη και την άλλη η Μόνιμη Πανυπαλληλική Επιτροπή που είχε και τις ευλογίες των κατοχικών κυβερνήσεων. Η πόλωση ήταν μεγάλη ανάμεσά τους και είναι ενδεικτικές «...οι εκτελέσεις δύο ηγετικών μορφών, του προπολεμικού συνδικαλιστικού κινήματος, οι οποίοι εξέφρασαν και στη Κατοχή τις δύο διαφορετικές γραμμές, τις δύο διαφορετικές δυναμικές που ήλθαν από το Μεσοπόλεμο»⁶ του Παναγή Δημητράτου, σοσιαλιστή ηγέτη της Δ.Ο.Ε. και της Σ.Δ.Υ.Ε., που εκτελέστηκε από τα Τάγματα Ασφαλείας τον Απρίλιο του 1944 και του Αντώνη Καραγιάννη, από τους ιδρυτές της Δ.Ο.Ε., σκληρού αντικομμουνιστή, που σκοτώθηκε στα Δεκεμβριανά.

4. Η προσφορά των υπαλληλικών οργανώσεων

Η προσφορά των υπαλληλικών οργανώσεων την περίοδο της κατοχής ήταν σημαντικότερη στις διαδηλώσεις, στις απεργιακές κινητοποιήσεις, στην αντιμετώπιση της πείνας και του λιμού, στην αντιμετώπιση της επιστράτευσης, στην αντίσταση του λαού μας ενάντια στους κατακτητές και στην επίλυση δεκάδων καθημερινών προβλημάτων που αντιμετώπιζε ο λαός μας ζώντας κάτω από τις κατοχικές δυνάμεις. Ο αντιστασιακός Μανόλης Γλέζος σε ημερίδα της Α.Δ.Ε.Δ.Υ. με θέμα: «Το δημοσιοϋπαλληλικό κίνημα την περίοδο 1941-1944», που πραγματοποιήθηκε στις 23 Μαΐου 2006, για την προσφορά των δασκάλων και των

⁶ όπ. π.

δημοσίων υπαλλήλων μεταξύ των άλλων ανέφερε: «Οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι δάσκαλοι κυρίως σε αυτό τον αγώνα έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο, πλαισίωσαν τις οργανώσεις όλων των αντιστασιακών κινημάτων και κινήσεων και τα πρώτα θύματα είναι οι δάσκαλοι. Ο πρώτος αντάρτης του Ε.Λ.Α.Σ. που σκοτώθηκε είναι δάσκαλος» γεγονός που δείχνει την αναγνώριση της προσφοράς του εκπαιδευτικού και υπαλληλικού κόσμου από τους ίδιους τους πρωταγωνιστές της αντίστασης του λαού μας ενάντια στις κατοχικές δυνάμεις.

5. Ο αγώνας των υπαλλήλων για την αντιμετώπιση της πείνας και του λιμού

Από τις πρώτες μέρες της κατοχής εμφανίστηκε, ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις, η έλλειψη τροφίμων και καθώς οι μήνες περνούσαν η έλλειψη αυτή οδήγησε στην πείνα και στον λιμό. Ο Γερμανός πληρεξούσιος του Ράιχ στην Ελλάδα G. Altenburg που εγκαταστάθηκε στην Αθήνα τον Μάιο του 1941 ανέφερε σε έκθεσή του στο γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών την επικινδυνότητα του επισιτιστικού προβλήματος.⁷ Όταν αργότερα ο Goebbels κυκλοφόρησε μπροσούρα με φωτογραφίες εξαθλιωμένων κατοίκων της Σοβιετικής Ένωσης που τους σύγκρινε με την «ευημερία» των γερμανοκρατούμενων περιοχών, ο Γερμανός πληρεξούσιος του Ράιχ στην Ελλάδα G. Altenburg, προειδοποίησε το Βερολίνο ότι αν μια τέτοια μπροσούρα κυκλοφορούσε στην Αθήνα θα λειτουργούσε αρνητικά αφού η κατάσταση στην Ελλάδα ήταν ίδια με αυτή που έδειχναν για τη Σοβιετική Ένωση⁸. Εκείνοι που υπόφεραν περισσότερο από την πείνα ήταν οι υπάλληλοι και οι εργάτες που με τον μισθό ή το μεροκάματο δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν την απόκτηση των απαραίτητων για την επιβίωση αγαθών. Πάνω σε αυτή την έλλειψη αγαθών δημιουργήθηκε η *μαύρη αγορά* και ο *μαυραγοριτισμός*. Περιουσίες χάθηκαν προκειμένου να εξασφαλιστούν ελάχιστα τρόφιμα. Η ύπαρξη του κρατικού *δελτίου* αποδείχθηκε ανεπαρκής. Μπροστά σε αυτή την κατάσταση οι υπάλληλοι, το καλοκαίρι του 1941, ζήτησαν από την κατοχική κυβέρνηση το δικαίωμα να οργανώσουν προμηθευτικούς καταναλωτικούς συνεταιρισμούς με στόχο την προμήθεια τροφίμων, κάτι που με δυσκολία αποδέχτηκε, στις αρχές του Σεπτεμβρίου του 1941, η κατοχική κυβέρνηση⁹. Έτσι, οι υπαλληλικές οργανώσεις δημιούργησαν την *Ένωση Καταναλωτικών Συνεταιρισμών Δημοσίων Υπαλλήλων*¹⁰ που ένωσε τους επιμέρους συνεταιρισμούς και βοήθησε σε εκείνη την κρίσιμη στιγμή τη συλλογή και διανομή των λίγων προϊόντων. Ο Γιώργος

⁷ Φλάισερ, Χ., (1990). Στέμμα και Σβάστικα. Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης 1941-1944, Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση

⁸ Politisches Archiv des Auswartigen Amtes (PAAA), R 60651, 603/29-12-1941

⁹ Μαργαρίτης, Γ., (1993). Από την ήττα στην εξέγερση, Ελλάδα: άνοιξη 1941-φθινόπωρο 1942, Αθήνα, εκδόσεις Πολίτης

¹⁰ Λιάσκος, Γ., (1992). Η ιστορία του συνδικαλιστικού κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων, Αθήνα, ίδια έκδοση

Μαργαρίτης γράφει για τους συνεταιρισμούς:¹¹ «Η άνθηση των καταναλωτικών συνεταιρισμών είχε μια τουλάχιστον ισάξια σημασία για την οργάνωση της αντίστασης με την υποκειμενική απόφαση για ίδρυση του ΕΑΜ».

Από εδώ και πέρα το αίτημα των υπαλληλικών οργανώσεων προς την κατοχή κυβέρνηση και τους κατακτητές ήταν η διεκδίκηση προϊόντων για την επιβίωση των μελών τους. Διεκδικούσαν μεγαλύτερο μέρος από την κατοχική βοήθεια. Μάλιστα, στις 16 Ιουνίου 1942, πραγματοποιήθηκε μεγάλη διαδήλωση στην Αθήνα μισθωτών με κύριο αίτημα να δοθούν στους συνεταιρισμούς των υπαλλήλων 500 τόνοι πλιγουριού¹². Τον επόμενο μήνα και συγκεκριμένα στις 16 Ιουλίου 1942, πραγματοποιήθηκε νέα διαδήλωση στο Σύνταγμα με τα ίδια αιτήματα. Η αστυνομία συγκρούστηκε με τους διαδηλωτές¹³. Οι κινητοποιήσεις συνεχίστηκαν και τις επόμενες μέρες και τελικά η κατοχική κυβέρνηση αναγκάστηκε να νομοθετήσει να πληρώνονται οι εργάτες και με τρόφιμα¹⁴. Μέσα όμως από αυτά τα δίκτυα διεκδίκησης τροφίμων σφυρηλατήθηκε στη συνέχεια η αντιστασιακή δράση. Ο Κώστας Νικολακόπουλος, που καταδικάστηκε σε ισόβια δεσμά στην πρώτη δίκη του Μπελογιάννη, στην απολογία του στο έκτακτο στρατοδικείο, ανέφερε ότι η μεγαλύτερη επιτυχία στην επιβίωση του λαού την περίοδο της κατοχής ήταν οι συνεταιρισμοί και τα συσσίτια¹⁵.

Βέβαια, οι κατοχικές κυβερνήσεις δε θεωρούσαν τα στρατεύματα κατοχής υπεύθυνα για την πείνα και τον λιμό αλλά αυτούς που αντιστέκονταν στους κατακτητές. Ένα απόσπασμα του διαγγέλματος του κατοχικού Πρωθυπουργού Ιωάννη Ράλλη στις 5 Μαΐου 1943 είναι χαρακτηριστικό:

«Μη λησμονείτε ότι ο ελληνικός λαός, τελείως εγκαταλειμμένος και αποκλεισμένος πανταχόθεν θα καταδικαζόταν εις ομαδικό εξ αιτίας θάνατο εάν μη παρ' όλες τις τρομακτικές δυσχέρειες και παρ' όλα τα εγκληματικά σαμποτάζ επεισιτίζετο η χώρα μας εκ του υστερήματος υπό των δυνάμεων του Άξονος ως και εάν δεν διευκόλυναν αυτές τη μεταφορά δια ιδιαίτερων ατμόπλοιων φορτίων απαραίτητου δια την Ελλάδα σίτου και άλλων ειδών. Μη λησμονείτε ότι δεν εδίστασαν αυτά και εμπειρογνώμονες ακόμα να στείλουν εις την χώρα μας δια να σώσουν τον ελληνικό λαό από τον αφανισμό εκ της πείνας ότι είδαμε την τρομερή τραγωδία του χειμώνα του 41... Έλληνες εις χείρας μας έγκειται η σωτηρία μας μην ακούτε την ύπουλο φωνή των επικίνδυνων εχθρών μας των λύκων οι οποίοι έρχονται εν σχημάτι προβάτων. Ακούσατε τη φωνή μου, φωνή ειλικρινούς πατριωτισμού, φωνή τιμίας ελληνικής συνείδησης και βοηθήσατε να σώσωμεν όλοι μαζί την Μεγάλην και Αγαπητήν μας Πατρίδα και την Ελληνικήν Φυλήν.

¹¹ Μαργαρίτης, Γ., (1993). Η περίοδος της κρίσιμης καμπής 1942-1943, περιοδικό Μνήμων, τεύχος 14

¹² Νεφελούδης, Π., (1974). Στις πηγές της κακοδαιμονίας, τα βαθύτερα αίτια της διάσπασης του ΚΚΕ, 1918-1968, Αθήνα, εκδόσεις Gutenberg

¹³ Μπράτσος, Θ., (2012), Οι εργατικοί αγώνες στην κατοχή, Αθήνα, Εργατική Αλληλεγγύη, τεύχος 1004. Ο Θύμιος Μπράτσος ήταν ξενοδοχοϋπάλληλος στη "Μεγάλη Βρετανία", και έχει αφήσει μια πολύτιμη μαρτυρία για το πώς οργανώθηκε ο καταναλωτικός συνεταιρισμός στο χώρο του.

¹⁴ Χατζής, Θ., (1983). Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε, Αθήνα, εκδόσεις Δωρικός

¹⁵ Λιάσκος, Γ., ό.π.

Εν Αθήναις τη 5 Μαΐου 1943.

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΠΑΛΛΗΣ».

6. Οι πρώτες απεργιακές κινητοποιήσεις

Οι πρώτες απεργιακές κινητοποιήσεις την περίοδο της κατοχής ξεκίνησαν από τους υπαλλήλους των ΤΠΤ, από τους εκπαιδευτικούς και τους υπαλλήλους του υπουργείου Οικονομικών. Παραμονή της 25^{ης} Μαρτίου 1942, μέρα εθνικής γιορτής για τον ελληνισμό, η ΚΠΕ κήρυξε απεργία¹⁶. Η συμμετοχή ήταν πολύ μικρή. Η κατοχική κυβέρνηση διαισθανόμενη ότι οι υπαλληλικές οργανώσεις θα συνεχίσουν τις κινητοποιήσεις λόγω της πείνας και του λιμού επιστράτευσε τους υπαλλήλους των ΤΠΤ¹⁷ και ανέθεσε τα παραγωγικά υπουργεία στον Σωτήρη Γκοτζαμάνη¹⁸ δίνοντάς του κατεύθυνση το βάρος των ενεργειών του να δοθεί στον συντονισμό του επισιτισμού.¹⁹ Η επιστράτευση των υπαλλήλων στα ΤΠΤ και οι συνεχείς απειλές εναντίον τους έφεραν ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα. Η απόλυτη ένδεια οδήγησε τους υπαλλήλους στα ΤΠΤ, στις 14 Απριλίου 1942, να ζητήσουν συνάντηση με τον Γενικό Διευθυντή της υπηρεσίας τους στην Αθήνα για να συζητήσουν το θέμα του επισιτισμού και τη δυνατότητα να πληρώνονται με είδη διατροφής αφού τα χρήματα είχαν χάσει την αξία τους και με αυτά αδυνατούσαν να καλύψουν τις ανάγκες για την επιβίωση των ίδιων και των οικογενειών τους. Η λιποθυμία από πείνα την ίδια μέρα ενός διανομέα δημιούργησε πρόσθετη αγανάκτηση και οργή που μετατράπηκε από τα στελέχη της υπαλληλικής οργάνωσης των ΤΠΤ σε απεργία. Από τα γερμανικά αρχεία προκύπτει ότι οι Γερμανοί περίμεναν τέτοιου είδους κινητοποιήσεις από τον Δεκέμβρη του 1941. «Αν σκεφτεί κανείς πως οι εργαζόμενοι διαθέτουν μόνο τα πολύ απαραίτητα τρόφιμα και οι μισθοί είναι εξαιρετικά χαμηλοί, θα είναι κατανοητό αν από αυτή την κατάσταση ξεσπάσουν απεργίες».²⁰ Η απεργία γενικεύτηκε την άλλη μέρα. Η κατοχική κυβέρνηση επιστράτευσε τους υπαλλήλους των ΤΠΤ και έστησε παράλληλα απεργοσπαστικό μηχανισμό. Τον ρόλο των απεργοσπαστών ανέλαβαν οι αστυνομικοί της κατοχικής κυβέρνησης.²¹ Ο ίδιος ο κατοχικός Πρωθυπουργός Γιώργος Τσολάκογλου δήλωνε: «Η απεργία τους θα μας δώσει την αφορμή να εξυγιάνουμε την υπαλληλική τάξη, να περιορίσουμε τον αριθμό των υπαλλήλων για να αμείβονται καλύτερα οι φιλόπονοι ... και οι φιλότιμοι»²². Η προθεσμία

¹⁶ ΚΚΕ εσωτερικού (1974). Επίσημα Κείμενα, 1940-1945, τόμος Ε, Αθήνα, Έκδοση ΚΚΕ Εσωτερικού.

¹⁷ Ελεύθερον Βήμα, 25/3/1942

¹⁸ Μιχαηλίδης, Ιάκωβος (2001). *Σωτήριος Γκοτζαμάνης: ο άνθρωπος, ο πολιτικός, ο μύθος*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας

¹⁹ Αρχείο Α.Δ.Ε.Δ.Υ., πρακτικά ημερίδας «Το Δημοσιοϋπαλληλικό Κίνημα την περίοδο 1941 – 1944», εισήγηση Πανίδου, Στ., (23 Μαΐου 2006), *Συνδικαλιστική οργάνωση και απεργιακές κινητοποιήσεις των δημοσίων υπαλλήλων τη περίοδο της κατοχής*.

²⁰ Dienststell der Sicherheitspolizei und des SD in Athen, 2.11.1941: PAAA, Inland geheim 83-60/37

²¹ Βλέπε <http://lefteria-news.blogspot.gr/2014/04/1942.html> (ανάκτηση 20/11/2017)

²² Εφημερίδα Πρωία, 19 Απριλίου 1942

που είχε δώσει η κατοχική κυβέρνηση να προσέλθουν οι υπάλληλοι στις δουλειές τους έληξε στις 16 Απριλίου χωρίς να επιστρέψει κανείς. Η κατοχική κυβέρνηση χαρακτήρισε την απεργία των υπαλλήλων στα ΤΤΤ ιδιώνυμο αδίκημα²³ και έστειλε το σχετικό διάταγμα²⁴ για δημοσίευση στο Εθνικό Τυπογραφείο. Οι υπάλληλοι του Εθνικού Τυπογραφείου αρνήθηκαν να δημοσιεύσουν τον νόμο και προχώρησαν σε απεργία.²⁵ Πολλές υπαλληλικές οργανώσεις όπως των γεωργικών υπηρεσιών, της αυτοδιοίκησης, των τραπεζοϋπαλλήλων, των νοσοκομειακών υπαλλήλων, των τροχιοδρομικών υπαλλήλων κ.ά. προχώρησαν και αυτοί σε απεργιακή κινητοποίηση.²⁶ Η ΚΠΕ μετέτρεψε την απεργία σε πανυπαλληλική²⁷ και έθεσε το διεκδικητικό πλαίσιο. Απαιτεί τρόφιμα στους υπαλληλικούς συνεταιρισμούς, μισθολογική αναπροσαρμογή, δάνειο 150.000 δραχμών, επαναφορά απολυθέντων. Η κατοχική κυβέρνηση του Γεωργίου Τσολάκογλου χαρακτήρισε τους απεργούς «*ανεύθυνους, εγωιστές και εχθρικά ενεργούντες προς το λαόν*» και προχώρησε σε συλληψεις υπαλλήλων και το στρατοδικείο επέβαλε ποινές φυλάκισης²⁸ Από την κατοχική κυβέρνηση δημιουργήθηκε μια επιτροπή από Ανώτατους Υπαλλήλους με στόχο να συζητά τα προβλήματα των υπαλλήλων μόνο με αυτή.²⁹ Οι υπαλληλικές οργανώσεις απομόνωσαν αυτή την επιτροπή και την ταύτισαν με τις αρχές κατοχής.³⁰ Μπροστά στην οργή των υπαλλήλων ο Υπουργός Οικονομίας Σωτήρης Γκοτζαμάνης ανακοίνωσε ικανοποίηση μέρους των αιτημάτων αλλά οι απεργοί αποφάσισαν συνέχιση της απεργίας. Έτσι, η απεργία μετατράπηκε σε διαρκείας με αίτημα την απελευθέρωση των συλληφθέντων. Η κυβέρνηση με διάταγμα επέβαλε στους απεργούντες ακόμη και την ποινή του θανάτου ενώ ταυτόχρονα καθυσόχασε τους κατακτητές ότι η κατάσταση είναι ελεγχόμενη και ότι οι απεργίες «*δεν είχαν πολιτικό χαρακτήρα και σε καμία περίπτωση δεν στρέφονταν κατά των αρχών Κατοχής, αλλά κατά των αρμοδίων ελληνικών υπηρεσιών εξαιτίας της αφόρητης επισιτιστικής κατάστασης*»³¹. Οι Γερμανοί έριξαν τις ευθύνες στους Ιταλούς πιστεύοντας ότι ολιγωρούν μπροστά σε αυτές τις κινητοποιήσεις των υπαλληλικών οργανώσεων³². Στις 22 Απριλίου η κατοχική κυβέρνηση υπαναχώρησε. Οι συλληφθέντες ελευθερώθηκαν, οι απολυμένοι επανήλθαν στις δουλειές τους, οι διώξεις που εκκρεμούσαν στο στρατοδικείο σταμάτησαν, δόθηκαν προκαταβολές μισθών, ενισχύθηκαν οι υπαλληλικοί συνεταιρισμοί, η πληρωμή των υπαλλήλων

²³ Εφημερίδα Ελεύθερον Βήμα, 17/4/1942

²⁴ Ν.Δ. 1240/1942, ΦΕΚ 88^Α/17.4.1942

²⁵ Κουκουλές, Γ., (1979). Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα και οι ξένες επεμβάσεις (1944-1948), Αθήνα, εκδόσεις Θεμέλιο, Αυγουστίδης, Α., (1990). Το Εργατικό ΕΑΜ, Ελλάδα 1936-1944, Δικτατορία, Κατοχή, Αντίσταση, Αθήνα.

²⁶ ΚΚΕ εσωτερικού (1974). Επίσημα Κείμενα, 1940-1945, τόμος Ε, Αθήνα, Έκδοση ΚΚΕ Εσωτερικού, Δημητρίου, ΑΚ., (1945). Η πρώτη απεργία στην σκλαβωμένη Ευρώπη, Αθήνα, εκδόσεις Καραβάκου.

²⁷ Αρχείο Α.Δ.Ε.Δ.Υ., πρακτικά ημερίδας «Το Δημοσιοϋπαλληλικό Κίνημα την περίοδο 1941 – 1944», εισήγηση Πανίδου, Στ., (23 Μαΐου 2006), *Συνδικαλιστική οργάνωση και απεργιακές κινητοποιήσεις των δημοσίων υπαλλήλων τη περίοδο της κατοχής*.

²⁸ όπ. π.

²⁹ Ελεύθερον Βήμα, 21.4.1942

³⁰ Αθανασιάδης, Θ., (1999). Η Διδασκαλική Ομοσπονδία στο Μεσοπόλεμο, Ιωάννινα, διδακτορική διατριβή

³¹ Verwaltungslagebericht des Befh. Sudgr fur Monat Marz und die erste Aprilhafte, 19.4.1942: BA-MA, RW 40/125

³² όπ. π

έγινε δεκαπενθήμερη και χορηγήθηκε ειδικό επίδομα στους υπαλλήλους.³³ Οι υπάλληλοι βγήκαν ενισχυμένοι απ' αυτό τον απεργιακό αγώνα και διαπίστωσαν ότι με ενότητα θα μπορούσαν και στο μέλλον να διεκδικήσουν αιτήματα που θα τους επέτρεπαν να επιβιώσουν μέσα στην κατοχή.

Οι Έλληνες θεωρούν ακόμη και σήμερα ότι η απεργία αυτή ήταν η πρώτη μεγάλη αντίδραση στην κατεκτημένη Ευρώπη. Βέβαια, πολλοί ιστορικοί εκτιμούν ότι αυτό είναι λανθασμένο και ότι η πρώτη μεγάλη απεργιακή κινητοποίηση πραγματοποιήθηκε στην Ολλανδία, το 1941, όταν πλήθος κόσμου εναντιώθηκε στα αντιεβραϊκά μέτρα που θέσπισαν οι Γερμανοί.

7. Η μεγάλη απεργία της 7ης Σεπτέμβρη 1942

Στις 7 Σεπτεμβρίου ένα νέο κύμα απεργιακών κινητοποιήσεων ξέσπασε στην Αθήνα από τις υπαλληλικές οργανώσεις που συντόνιζε η ΚΠΕ. Απεργούσαν πάνω από 50.000 μισθωτοί με αιτήματα το επισιτιστικό, το μισθολογικό και την απελευθέρωση συλληφθέντων απεργών.³⁴ Απεργούσαν υπάλληλοι υπουργείων, υπάλληλοι δικαστηρίων, υπάλληλοι τραπεζών, υπάλληλοι ηλεκτρικού σιδηροδρόμου Αθηνών-Πειραιώς, υπάλληλοι στα ΤΤΤ, υπάλληλοι κρατικών ασφαλιστικών εταιριών κ.ά. Στην απεργία μπήκαν και πολλοί εργάτες ακόμη και από επιταγμένα εργοστάσια όπως το εργοστάσιο τσιμέντων και λιπασμάτων με 2.500 απεργούς.³⁵ Η κατοχική κυβέρνηση όχι μόνο δε συζήτησε τα αιτήματα αλλά απείλησε πως θα σταματήσει τα συσσίτια αν δεν τερματιστεί η απεργία κάτι που έκανε πράξη στους δημοσίους υπαλλήλους για δείξει την πυγμή της. Ταυτόχρονα απέλυσε 350 υπαλλήλους και σε πολλούς επέβαλε το μέτρο της προσωρινής παύσης³⁶. Οι δυνάμεις κατοχής προχώρησαν στη σύλληψη των κατά τη γνώμη τους υποκινητών των κινητοποιήσεων και τα στρατοδικεία καταδίκασαν δυο σε θάνατο και πολλούς άλλους σε πολύχρονες ποινές φυλάκισης. Ο Γερμανός Επιτελάρχης Στρατιωτικής Διοίκησης Νοτίου Ελλάδας Συνταγματάρχης Weygoldt ανέφρε για τους συλληφθέντες υπαλλήλους: *«Οι αρχισυνωμότες που συνελήφθησαν, παραπέμφθηκαν σε γερμανικά και ιταλικά στρατοδικεία. Δυο καταδικάστηκαν σε θάνατο, άλλοι σε βαριές ποινές φυλάκισης»*.³⁷ Οι γερμανικές δυνάμεις κατοχής θεωρούσαν τους κομμουνιστές υπεύθυνους των κινητοποιήσεων που

³³ Αρχείο Α.Δ.Ε.Δ.Υ., πρακτικά ημερίδας «Το Δημοσιοϋπαλληλικό Κίνημα την περίοδο 1941 – 1944», εισήγηση Πανίδου, Στ., (23 Μαΐου 2006), *Συνδικαλιστική οργάνωση και απεργιακές κινητοποιήσεις των δημοσίων υπαλλήλων τη περίοδο της κατοχής*.

³⁴ Αρχείο Α.Δ.Ε.Δ.Υ., πρακτικά ημερίδας «Το Δημοσιοϋπαλληλικό Κίνημα την περίοδο 1941 – 1944», εισήγηση Πανίδου, Στ., (23 Μαΐου 2006), *Συνδικαλιστική οργάνωση και απεργιακές κινητοποιήσεις των δημοσίων υπαλλήλων τη περίοδο της κατοχής*.

³⁵ Ζέκεντορφ, Μ., (1991). Η Ελλάδα κάτω από τον αγκυλωτό σταυρό. Ντοκουμέντα από τα γερμανικά αρχεία, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

³⁶ Χατζηπατέρας, Ν., & Φαφαλιού-Δραγώνα, Μ., (2002). Η Αθήνα της Κατοχής, τόμος Α., Αθήνα.

³⁷ Verwaltungsbericht für Juli und August 1942, 17.9.1942: BA-MA, RW 40/126

εκμεταλλεύονταν «την οικονομική και χρηματική κατάσταση του πληθυσμού για να τον φανατίσουν»³⁸ Τελικά η απεργιακή κινητοποίηση έληξε στις 13 Σεπτεμβρίου με μεγάλο συλλαλητήριο στο κέντρο της Αθήνας.

8. Η απεργία της 22ας Δεκεμβρίου 1942

Στις 22 Σεπτεμβρίου 1942 ξέσπασε νέα γενική απεργία με αιτήματα να σταματήσουν οι συλλήψεις, οι καταδίκες, τα βασανιστήρια και να λυθεί το επισιτιστικό πρόβλημα. Οι απεργοί διαδήλωσαν στην Αθήνα και συγκρούονται με τους Ιταλούς καραμπινιέρους στην πλατεία Συντάγματος καθώς και έξω από το Υπουργείο Εργασίας. Σε αυτή τη διαδήλωση δολοφονήθηκε ο φοιτητής Μήτσος Κωνσταντινίδης.³⁹

9. Ο αγώνας των υπαλληλικών οργανώσεων ενάντια στην Πολιτική Επιστράτευση

Καθώς οι ανάγκες του γερμανικού στρατού μεγάλωναν αυτό είχε ως αποτέλεσμα την έλλειψη εργατικών χεριών. Την ανάγκη αυτή αποφάσισαν οι Γερμανοί να την καλύψουν με την πολιτική επιστράτευση ατόμων από πολίτες κατεχόμενων χωρών. Το μέτρο αυτό θα εκτόνωνε και τις απεργιακές κινητοποιήσεις αφού οι πρωτεργάτες αυτών θα επιστρατεύονταν και θα οδηγούνταν εκτός του τόπου διαμονής τους. Για να καλύψει την ανάγκη έλλειψης εργατικών χεριών και να θέσει τέλος στις κινητοποιήσεις και τις αναταραχές στην Ελλάδα και αλλού ο Στρατιωτικός Διοικητής NA Ευρώπης, Στρατάρχης Alexander Lohr διέταξε, στις 30.1.1943, γενική υποχρέωση εργασίας πληθυσμού. Η διαταγή του Alexander Lohr έλεγε:

«1. (...) Κάθε κάτοικος της Ελλάδας ηλικίας 16-45 χρόνων είναι υποχρεωμένος, όταν το απαιτήσουν οι συνθήκες, να αναλάβει δουλειά για γερμανικές ή ιταλικές υπηρεσίες που του υποδείχτηκε. Ανδρικές εργατικές δυνάμεις είναι υποχρεωμένες να εργαστούν κι έξω από τον μόνιμο τόπο κατοικίας τους, αν χρειαστεί σε κοινότητες στρατοπέδευσης.

2. Η πρόσκληση για την ανάληψη της δουλειάς γίνεται άμεσα από τις γερμανικές υπηρεσίες ή μέσω των εντεταλμένων απ' αυτές ελληνικών υπηρεσιών, ιδιαίτερα των επιθεωρήσεων εργασίας και των δημάρχων...

4. Όποιος δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από τις παραγράφους 1 και 2 τιμωρείται με χρηματική ποινή απεριορίστου ύψους, φυλάκιση ή ειρκτή ή με στρατόπεδο αναγκαστικής εργασίας».

³⁸ Ζέκεντορφ, Μ., (1991). Η Ελλάδα κάτω από τον αγκυλωτό σταυρό. Ντοκουμέντα από τα γερμανικά αρχεία, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

³⁹ Λιναρδάτος, Κ., (1962). Η μεγάλη διαδήλωση του λαού της Αθήνας στις 22 Δεκέμβρη 1942

Από την άλλη μεριά οι συνεχείς κινητοποιήσεις των υπαλλήλων και των εργατών ανάγκασαν τον κατοχικό Πρωθυπουργό Γιώργο Τσολάκογλου σε παραίτηση. Οι κατακτητές όρισαν Πρωθυπουργό τον καθηγητή Κώστα Λογοθετόπουλο. Οι Γερμανοί ανέμεναν κινητοποιήσεις και είναι χαρακτηριστικό ένα τηλεγράφημα του επιτετραμμένου στην Αθήνα K.F. von Graevenitz που έστειλε στο γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών και στο οποίο ανέφερε: *«Σύμφωνα με νεότερες ενδείξεις υπάρχει το ενδεχόμενο να ξεσπάσει αύριο ένα απεργιακό κίνημα σε πλατιά βάση. Παράλληλα με οικονομικά αιτήματα συντείνουν στην περιρρέουσα ανησυχία οι φόβοι για μια δήθεν επικείμενη γενική πολιτική επιστράτευση»*.⁴⁰

Στις 24 Φεβρουαρίου 1943, πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα μεγάλη διαδήλωση από υπαλλήλους, εργάτες και φοιτητές ενάντια στην επιστράτευση. Πάνω από 70.000 κόσμου κατέβηκε στους δρόμους της Αθήνας.⁴¹ Οι υπαλληλικές οργανώσεις που ελέγχονταν από την κατοχική κυβέρνηση ήταν αντίθετες στις κινητοποιήσεις. Μάλιστα, η Επιτροπή Δημοσίων Υπαλλήλων έκδωσε δήλωση που μεταξύ των άλλων έλεγε: *«Οι δημόσιοι υπάλληλοι θα αποφύγουν ενεργείας δυνάμενας να καταστήσουν δυσχερές το έργο αυτής και να ματαιώσουν την εξεύρεση ικανοποιητικής λύσεως»*.⁴² Οι διαδηλωτές χτυπήθηκαν βίαια από τις δυνάμεις καταστολής. Στη διαδήλωση και στις βίαιες συγκρούσεις σκοτώθηκαν τρεις διαδηλωτές, ο Διονύσης Δημακόπουλος, ο Νικόλαος Κουκουβάς και ο Γιάννης Δρακόπουλος.⁴³ Ο Γερμανός Στρατάρχης Alexander Lohr ανησυχούσε με το κλίμα που επικρατούσε στην Ελλάδα αλλά ο Γερμανός Επιτελάρχης Στρατιωτικής Διοίκησης Νοτίου Ελλάδας Συνταγματάρχης Weygoldt τον καθησύχασε λέγοντάς του: *«...αν και η οικονομική κατάσταση των υπαλλήλων παραμένει δύσκολη ακόμη και μετά την αύξηση των μισθών κατά 50%, οι απεργιακές κινητοποιήσεις με οικονομικά αιτήματα έχουν κοπάσει..... Οι απεργίες με πολιτικά αιτήματα στις περιοχές ιταλικής κυριαρχίας φαίνεται πως έχουν λήξει»*.⁴⁴ Παράλληλα ο κατοχικός Πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Λογοθετόπουλος σε ραδιοφωνικό του διάγγελμα ζήτησε από τον ελληνικό λαό να σταματήσει κάθε κινητοποίηση και να αποφύγει τους *«ψευδοϊδεολόγους του κομμουνισμού»*.⁴⁵ Οι υπαλληλικές οργανώσεις ήταν όμως αποφασισμένες να συνεχίσουν τις κινητοποιήσεις τους. Στις 25 Φεβρουαρίου

⁴⁰ K.F. von Graevenitz, τηλεγράφημα προς το γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών, 24.2.1943, στο ΡΑΑΑ, R 29614

⁴¹ Μπαρτζιώτας, Β., (1984). Η εθνική Αντίσταση στην αδούλωτη Αθήνα. Μερικοί βασικοί σταθμοί στην ιστορία της ΚΟΑ του ΚΚΕ, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή

⁴² Εφημερίδα Πρωία, 24-2-1943

⁴³ Ξηραδάκη, Κ., (1979). Κατοχικά. Κατάλογοι εκτελεσθέντων-φωτογραφίες-ντοκουμέντα-ενθύμια απ' τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα 1941-44, τόμος Β, Αθήνα

⁴⁴ befehlshaber Sudgriechenland an Oberbefehlshaber Sudost. Bert: Politische Lage, 28.2.1943: BA-MA, RW 40/13

⁴⁵ Εφημερίδα Πρωία, 25 Φεβρουαρίου 1943

1943 ξεκίνησαν απεργία οι υπάλληλοι των ΤΤΤ και στις 29 Φεβρουαρίου οι υπάλληλοι και οι εργάτες στο δίκτυο ύδρευσης.⁴⁶

Η μεγάλη σύγκρουση δεν άργησε να έρθει. Στις 5 Μαρτίου το Εργατικό ΕΑΜ και η ΚΠΕ προχώρησαν σε γενική απεργία. Οι συγκρούσεις διαδηλωτών με κατοχικές δυνάμεις πήρε μεγάλη έκταση. Το αίτημα ήταν να σταματήσει η πολιτική επιστράτευση. Οι διαδηλωτές εισέβαλαν στο Υπουργείο Εργασίας βρήκαν τους καταλόγους με τα ονόματα αυτών που επρόκειτο να επιστρατευθούν και τους κατέστρεψαν. Τα στρατεύματα κατοχής χτύπησαν τους διαδηλωτές. Σκοτώθηκαν πέντε διαδηλωτές και πενήντα τραυματίστηκαν.⁴⁷ Οι δυνάμεις κατοχής προκειμένου να αποφύγουν ισχυρότερες κινητοποιήσεις μέσω του αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού διαβεβαίωσαν τον λαό ότι απέσυραν το μέτρο της πολιτικής επιστράτευσης και άφησαν ελεύθερους τους 35 διαδηλωτές που είχαν συλλάβει.

Στις 22 Μαρτίου 1943 ο Γερμανός πληρεξούσιος του Ράιχ στην Ελλάδα G. Altenburg ενημέρωσε το Βερολίνο για την ανασφαλή κατάσταση στην Αθήνα και ότι η μια απεργία των υπαλλήλων διαδέχεται την άλλη. Επίσης τόνισε ότι από την αρχή του χρόνου η κατάσταση πάει από το κακό στο χειρότερο και ότι υπάρχει κίνδυνος για την ασφάλεια των αρχών κατοχής.⁴⁸

Στις 25 Μαρτίου 1943, μέρα εθνικής γιορτής για του Έλληνες, παρά την απαγόρευση, ξέσπασαν και πάλι διαδηλώσεις οι οποίες πνίγηκαν στο αίμα με πάρα πολλούς νεκρούς.⁴⁹

Μέσα σε αυτό το κλίμα ο κατοχικός Πρωθυπουργός Κώστας Λογοθετόπουλος παραιτήθηκε και οι κατοχικές δυνάμεις όρισαν Πρωθυπουργό τον Ιωάννη Ράλλη πιστεύοντας ότι ο έμπειρος αυτός πολιτικός θα έβαζε φραγμό στις κινητοποιήσεις και γενικά στις αντιδράσεις του λαού.

Όλος ο Μάιος του 1943 ήταν γεμάτος από μικρές και μεγάλες κινητοποιήσεις. Ο συγγραφέας και ιστορικός Άγγελος Αυγουστίδης γράφει για τις κινητοποιήσεις του Μαΐου 1943: *«Το μήνα αυτό, σε δύο μόνο φύλλα του παράνομου Τύπου του Ε.Ε.Α.Μ. αναφέρονται συνολικά 10 στάσεις ή απεργίες σε εταιρείες ή κλάδους της περιοχής Αθηνών – Πειραιώς, μεταξύ των οποίων στους σιδηροδρόμους, στην ύδρευση (ΟΥΛΕΝ), στην Τηλεφωνική Εταιρεία, στα Πυριτιδοποιεία κλπ. Εδώ θα πρέπει να προστεθούν οι δεκάδες διαμαρτυρίες και υποβολές αιτημάτων, οι απεργίες της Πρωτομαγιάς καθώς και δύο μεγάλες απεργίες που έγιναν τέλη Μαΐου: της Εταιρείας Λιπασμάτων, που κράτησε δύο μέρες και πήραν μέρος*

⁴⁶ Αρχείο Α.Δ.Ε.Δ.Υ., πρακτικά ημερίδας «Το Δημοσιοϋπαλληλικό Κίνημα την περίοδο 1941 – 1944», εισήγηση Πανίδου, Στ., (23 Μαΐου 2006), *Συνδικαλιστική οργάνωση και απεργιακές κινητοποιήσεις των δημοσίων υπαλλήλων τη περίοδο της κατοχής*.

⁴⁷ όπ. π.

⁴⁸ Altenburg an das Auswartige Amt, 22.3.1943: Akten zur deutschen Auswartigen Politik, Serie E, Band V.

⁴⁹ Αρχείο Α.Δ.Ε.Δ.Υ., πρακτικά ημερίδας «Το Δημοσιοϋπαλληλικό Κίνημα την περίοδο 1941 – 1944», εισήγηση Πανίδου, Στ., (23 Μαΐου 2006), *Συνδικαλιστική οργάνωση και απεργιακές κινητοποιήσεις των δημοσίων υπαλλήλων τη περίοδο της κατοχής*

περίπου 5.000 εργαζόμενοι, και της Τράπεζας Αθηνών, που άρχισε στις 26 Μαΐου και μετατράπηκε, στις 31, σε γενική απεργία τραπεζικών».⁵⁰

10. Οι κινητοποιήσεις των υπαλληλικών οργανώσεων τον Ιούνιο και Ιούλιο του 1943

Το καλοκαίρι του 1943 οι υπαλληλικές οργανώσεις, όπως θα δούμε και αναλυτικά στη συνέχεια, δεν περιορίστηκαν σε οικονομικές και επισιτιστικές διεκδικήσεις αλλά έθεσαν ευρύτερα θέματα πολιτικής δράσης ενάντια στους κατακτητές και ενάντια στις κατοχικές κυβερνήσεις. Η ΚΠΕ βρέθηκε στην ουσία κάτω από την ομπρέλα του Εργατικού ΕΑΜ και αυτό προβλημάτισε πολλά στελέχη που δεν άνηκαν στην κομμουνιστική ιδεολογία. Παρ' όλα αυτά οι κινητοποιήσεις του Ιουνίου και του Ιουλίου ήταν μαζικές. Οι δυνάμεις κατοχής ανησύχησαν. Ο Γερμανός Επιτελάρχης Στρατιωτικής Διοίκησης Νοτίου Ελλάδας Συνταγματάρχης Weygoldt έβγαλε το συμπέρασμα ότι : «...το 90% του πληθυσμού αντιτίθεται στον Άξονα και η κατάσταση μοιάζει στα πρόθυρα μιας γενικής εξέγερσης».⁵¹

Ένα σαμποτάζ σε καράβι των Ιταλών στον Πειραιά δημιούργησε νέες αναταραχές αφού οι κατακτητές εκτέλεσαν 27 ομήρους μεταξύ των οποίων πολλούς από τις υπαλληλικές οργανώσεις. Η εκτέλεση κατέβασε τους υπαλλήλους στους δρόμους της Αθήνας και του Πειραιά σε μια μεγάλη διαμαρτυρία.

Στις 23 Ιουνίου 1943 οι δημόσιοι υπάλληλοι κατέβηκαν σε πανελλαδική απεργία διεκδικώντας ρουχισμό και τρόφιμα για τους ίδιους και τις οικογένειές τους καθώς και αύξηση στους μισθούς τους. Έθεσαν βέβαια και γενικότερα θέματα. Η κατοχική κυβέρνηση για να μην εξαπλωθεί η κινητοποίηση ανακοίνωσε αύξηση μισθών στους δημοσίους υπαλλήλους κατά 50%.⁵²

Στις 24 Ιουνίου 1943 για οκτώ μέρες απέργησαν οι κατώτεροι αστυνομικοί. Αυτό δημιούργησε νέο πονοκέφαλο στην κατοχική κυβέρνηση που σκλήρυνε τη στάση της. Απέλυσε 450 αστυνομικούς και προχώρησε στη σύλληψη πολλών απεργών. Σύμφωνα με τον Χρ. Χρηστίδη⁵³ οι αστυνομικοί απέργησαν γιατί δεν ήθελαν να συγκρουστούν με απεργούς διαδηλωτές και ότι τα μισθολογικά ζητήματα που έθεσαν ήταν πρόφαση χωρίς να σημαίνει ότι δεν υπήρχε έντονο πρόβλημα με το μισθολογικό τους. Μετά από δυο μήνες η κατοχική κυβέρνηση ανακάλεσε τις απολύσεις.

⁵⁰ Αυγουστίδης, Α., (1999). Το Ελληνικό Συνδικαλιστικό Κίνημα κατά τη δεκαετία του '40 και τα περιθώρια της πολιτικής, Αθήνα, εκδόσεις Καστανιώτη.

⁵¹ Αρχείο Α.Δ.Ε.Δ.Υ., πρακτικά ημερίδας «Το Δημοσιοϋπαλληλικό Κίνημα την περίοδο 1941 – 1944», εισήγηση Πανίδου, Στ., (23 Μαΐου 2006), *Συνδικαλιστική οργάνωση και απεργιακές κινητοποιήσεις των δημοσίων υπαλλήλων τη περίοδο της κατοχής*

⁵² Mazower, M., (1994). Στην Ελλάδα του Χίτλερ, η εμπειρία της κατοχής, Αθήνα, εκδόσεις Αλεξάνδρεια

⁵³ Χρηστίδης, Χ., (1971). Χρόνια Κατοχής 1941-1944. Μαρτυρίες ημερολογίου, Αθήνα 1971: 20.6.1943, 26.6.1943

Στις 25 Ιουνίου το Εργατικό ΕΑΜ κήρυξε γενική απεργία για τις εκτελέσεις κομμουνιστών στο Κούρνοβο. Στην απεργιακή κινητοποίηση συμμετείχε και η ΚΠΕ και πολλές άλλες οργανώσεις. Η διαδήλωση στην Αθήνα ήταν από τις μαζικότερες που είχαν πραγματοποιηθεί στην Αθήνα.⁵⁴

Στις 22 Ιουλίου 1943 το Εργατικό ΕΑΜ κάτω από την ομπρέλα του οποίου βρισκόταν η ΚΠΕ και πολλές υπαλληλικές ομοσπονδίες κήρυξε γενική απεργία με αφορμή την απόφαση να δοθεί η Κεντρική Μακεδονία στους Βουλγάρους.⁵⁵ Οι κατοχικές δυνάμεις πίστευαν ότι οι κομμουνιστές εκμεταλλεύονται στο έπακρο τη δύσκολη οικονομική κατάσταση των εργαζομένων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και τους στρέφουν εναντίον τους και με αυτό τον τρόπο διευρύνουν την επιρροή τους στο λαό.⁵⁶ Έτσι, δε δίστασαν να χτυπήσουν τους διαδηλωτές ακόμη και με άρματα μάχης. Αυτό έγινε όταν οι διαδηλωτές ανεβαίνοντας την οδό Πανεπιστημίου έφτασαν έξω από την Τράπεζα της Ελλάδος. Οι διαδηλωτές χτυπήθηκαν επίσης στην οδό Ομήρου γύρω από το Οφθαλμιατρείο Αθηνών. Σκοτώθηκαν πάνω από πενήντα διαδηλωτές.⁵⁷ Εκεί σκοτώθηκε και η 17/χρονη φοιτήτρια Παναγιώτα Σταθοπούλου όταν πέρασαν από πάνω της οι ερπύστριες ενός γερμανικού ταγκ.

11. Οι κινητοποιήσεις των υπαλληλικών οργανώσεων τον Αύγουστο και στις αρχές του Σεπτεμβρίου 1943

Τον Αύγουστο οι γερμανικές δυνάμεις κατοχής είχαν σκληρύνει τη στάση τους απέναντι σε κάθε κινητοποίηση και είχαν λάβει σκληρά κατασταλτικά μέτρα για «την διαφύλαξη των συμφερόντων των δυνάμεων κατοχής και της ελληνικής οικονομίας».⁵⁸ Στο τέλος του Αυγούστου πραγματοποιήθηκε απεργία από τους δημοσίους υπαλλήλους. Η συμμετοχή ήταν πολύ μεγάλη. Η κατοχική κυβέρνηση έβγαλε διάταγμα απολύσεων. Οι δημόσιοι υπάλληλοι συνέχισαν την απεργία. Κλάδοι του ιδιωτικού τομέα απέργησαν σε συμπαράσταση των δημοσίων υπαλλήλων.⁵⁹

Όταν έγινε το σαμποτάζ στο αμαξοστάσιο της Καλλιθέας το στρατοδικείο αποφάσισε την εκτέλεση 50 τροχιοδρομικών υπαλλήλων.⁶⁰ Οι υπάλληλοι

⁵⁴ Χατζής, Θ., (1983). Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε, Αθήνα, εκδόσεις Δωρικός

⁵⁵ Ριζοσπάστης, 23.7.1943

⁵⁶ ΒΑ, Berlin, R 127/22, Degriges, 23.8.1043

⁵⁷ ΓΑΚ, Διεύθυνση Ειδικής Ασφάλειας του Κράτους, κατάστασις ονομαστική των φονευθέντων και τραυματισθέντων κατά την απεργίαν της 22 Ιουλίου 1943

⁵⁸ Fleischer, H., (1999). Deutsche 'Ordnung' in Griechenland 1941-1944, στο Von Lidice bis Kalavryta. Widerstand und Besatzungsterror. Studien zur Repressalienpraxis im Zweiten Weltkrieg: Loukia Droulia/Hagen Fleischer (επιμ.). Metropol, Berlin.

⁵⁹ Αρχείο Α.Δ.Ε.Δ.Υ., πρακτικά ημερίδας «Το Δημοσιοϋπαλληλικό Κίνημα την περίοδο 1941 – 1944», εισήγηση Πανίδου, Στ., (23 Μαΐου 2006), *Συνδικαλιστική οργάνωση και απεργιακές κινητοποιήσεις των δημοσίων υπαλλήλων τη περίοδο της κατοχής*

⁶⁰ Ζέκεντορφ, Μ., (1991). Η Ελλάδα κάτω από τον αγκυλωτό σταυρό. Ντοκουμέντα από τα γερμανικά αρχεία, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

ξεσηκώθηκαν και απέτρεψαν την εκτέλεση. Είναι η τελευταία υποχώρηση των κατοχικών δυνάμεων.

12. Οι υπαλληλικές οργανώσεις διχάζονται. Από την οριζόντια διαίρεση (ανώτεροι-κατώτεροι υπάλληλοι) στην παραταξιακή διαίρεση

Μέχρι τις αρχές του καλοκαιριού του 1943 η διαφοροποίηση των υπαλλήλων ήταν εμφανής ανάμεσα στα διευθυντικά στελέχη και στους κατώτερους βαθμολογικά υπαλλήλους. Μεγάλο μέρος των διευθυντικών στελεχών είχαν συμβιβαστεί και σε σημαντικό βαθμό συμπορευτεί με τις κατοχικές κυβερνήσεις. Οι διαδηλώσεις και οι απεργιακές κινητοποιήσεις γίνονταν από τους κατώτερους βαθμολογικά υπαλλήλους.⁶¹ Μπορεί οι κατοχικές κυβερνήσεις και οι κατοχικές δυνάμεις να πίστευαν ότι στην ΚΠΕ συμμετείχαν στελέχη και μέλη κομμουνιστικού ιδεολογικού προσανατολισμού αλλά αυτό δεν ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα. Στις γραμμές της ΚΠΕ βρίσκονταν όλοι οι προοδευτικοί υπάλληλοι και όλοι όσοι ζητούσαν διέξοδο για να μπορέσουν να επιβιώσουν οι ίδιοι και οι οικογένειές τους. Όμως, από την άνοιξη του 1943 οι κινητοποιήσεις, ιδιαίτερα των δημοσίων υπαλλήλων, μετέβαλλαν τα αιτήματά τους και από αιτήματα οικονομικά και επισιτισμού έθεσαν στις κινητοποιήσεις τους πολιτική δράση ενάντια στην επιστράτευση και στις δυνάμεις κατοχής.⁶² Αλλά και οι κατοχικές κυβερνήσεις μαζί με τους κατακτητές είχαν μεταβάλλει τη στάση τους απέναντι στις κινητοποιήσεις. Είχαν δημιουργήσει τα Τάγματα Ασφαλείας, φύλαγαν καλά τις εισόδους των υπουργείων και των άλλων δημόσιων υπηρεσιών, είχαν εντοπίσει και καταγράψει τα στελέχη που πρωτοστατούσαν στις κινητοποιήσεις, είχαν σκληρύνει τη στάση τους απέναντι στους απεργούς, δε δίσταζαν να συλλάβουν με το παραμικρό υπαλληλικά στελέχη, να τα οδηγήσουν στα στρατοδικεία και να εκτελέσουν⁶³ όπως έγινε με τα ηγετικά στελέχη των υπαλληλικών οργανώσεων Δημητράτο και Παπαχριστοφόρου⁶⁴. Η τρομοκρατία είχε εξαπλωθεί παντού.

Σε αυτή την κρίσιμη φάση που χρειαζόταν ενότητα υπήρξε διάσπαση των υπαλληλικών δυνάμεων. Οι υπάλληλοι με σοσιαλιστικό ιδεολογικό προσανατολισμό διαφωνούν με την τακτική και το διεκδικητικό και πολιτικό πλαίσιο της ΚΠΕ και τότε κάτω από την ομπρέλα του ΕΔΕΣ Δημοσίων Υπαλλήλων

⁶¹ Ντόνα, Κ., Εκπαιδευτικοί και Συλλογική Δράση, 1941-44: Συγκρότηση, Λόγος, Πρακτικές στο <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika%2011/ntona.htm> (ανάκτηση 20/11/2017)

⁶² Χόνδρος, Ι., (1984). Η Ελληνική Αντίσταση 1941-1944, στο Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950, Αθήνα, εκδόσεις Θεμέλιο

⁶³ Ντόνα, Κ., Εκπαιδευτικοί και Συλλογική Δράση, 1941-44: Συγκρότηση, Λόγος, Πρακτικές στο <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika%2011/ntona.htm> (ανάκτηση 20/11/2017)

⁶⁴ Διδασκαλικό Βήμα, 1.12.1944

επανίδρυσαν τη ΣΔΥΕ.⁶⁵ Από το σημείο αυτό και μετά οι υπαλληλικές οργανώσεις αλληλοσυγκρούστηκαν και η μία κατηγορούσε την άλλη. Η ΚΠΕ κατηγορούσε τη ΣΔΥΕ ότι συνεργαζόταν με τις κατοχικές δυνάμεις και ότι η ηγεσία της ήταν δοσίλογη.⁶⁶ Ο Woodhouse στο βιβλίο του *Το μήλο της έριδος*⁶⁷ περιγράφει με κάθε λεπτομέρεια αυτή την παραταξιακή διαμάχη αποδίδοντας ευθύνες στον Ναπολέοντα Ζέρβα. Κατ' αυτόν η ίδρυση της ΣΔΥΕ «πήγαζε κυρίως από τον ανταγωνισμό προς το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, που είχε πάρει μεγάλη έκταση». Από την άλλη μεριά ο ΕΔΕΣ κινήθηκε στη λογική να παραμείνει το αρχικό διεκδικητικό πλαίσιο και να ληφθεί υπόψη το τεράστιο κόστος σε ανθρώπινες ζωές μιας γενικευμένης σε πανελλαδική κλίμακα πολιτικής δράσης κατά των κατακτητών. Μάλιστα ο ΕΔΕΣ σε διακήρυξή του, τον Ιούνιο του 1943, ανέφερε: «Ενώ ο ΕΔΕΣ εθεώρησε σκόπιμον και επιβεβλημένον να μην εκδηλωθεί εις όλην την Ελλάδα... το ΕΑΜ δια των στελεχών του κομμουνιστικού κόμματος και των κομμουνιστικών πυρήνων εις τας συνδικαλιστικές οργανώσεις των δημοσίων υπαλλήλων εδημιούργει εστίας εις όλην την Ελλάδα...».⁶⁸ Το χάσμα και οι αντιθέσεις ανάμεσα στις υπαλληλικές οργανώσεις συνεχώς μεγάλωναν. Η ΚΠΕ καλύτερα οργανωμένη και με μεγαλύτερη μαζικότητα μπόρεσε και υπερίσχυσε αυτής της εσωτερικής διαμάχης. Η δράση της ΣΔΥΕ περιορίστηκε και δεν είχε συνέχεια στη διάρκεια της κατοχής.

13. Από τον Σεπτέμβρη του 1943 και για τρεις μήνες σταμάτησαν οι κινητοποιήσεις

Τα προαναφερόμενα γεγονότα με τις έριδες και την κομματικοποίηση των υπαλληλικών οργανώσεων καθώς και η σκληρή στάση που κράτησαν από τον Σεπτέμβρη του 1943 και μετά οι κατακτητές σταμάτησε στην Αθήνα κάθε κινητοποίηση. Η συνθηκολόγηση των Ιταλών τον Σεπτέμβρη του 1943, η δημιουργία των Ταγμάτων ασφαλείας και η σκληρή στάση των SS και της Γκεστάπο σταμάτησε τις κινητοποιήσεις. Εξάλλου ο Γερμανός Στρατιωτικός Διοικητής της Ελλάδας με Wilhelm Spreidel είχε ρητά απαγορεύσει τις κινητοποιήσεις επιβάλλοντας την ποινή του θανάτου ή τη μεταφορά σε στρατόπεδα συγκέντρωσης σε όσους δε θα πειθαρχούσαν.⁶⁹ Μπροστά σε αυτή την κατάσταση το ΕΑΜ άλλαξε την τακτική του. Μετέφερε το βάρος από τους υπαλληλικούς και εργασιακούς χώρους στις συνοικίες των Αθηνών που είχε έντονη οργανωτική δομή και μπορούσε να δημιουργήσει όπως και δημιούργησε και ένοπλη αντίσταση. Αυτό δε σημαίνει ότι όταν

⁶⁵ Ελεύθερος Δημόσιος Υπάλληλος, τεύχος 1

⁶⁶ Ντόνα, Κ., Εκπαιδευτικοί και Συλλογική Δράση, 1941-44: Συγκρότηση, Λόγος, Πρακτικές στο <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika%2011/ntona.htm> (ανάκτηση 20/11/2017)

⁶⁷ Woodhouse, CM., (1976), Το μήλο της έριδος, Αθήνα, εκδόσεις Εξάντας

⁶⁸ Γενικά Αρχεία του Κράτους, Αρχείο Κατοχής

⁶⁹ Φλάισερ, Χ., (1995). Στέμμα και Σβάστικα, Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης, Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήσης

διαμορφώνονταν συνθήκες δεν υπήρχαν και στο κέντρο της Αθήνας κινητοποιήσεις. Την περίοδο αυτή πολλοί πρωταγωνιστές των απεργιακών κινητοποιήσεων συνελήφθησαν και αφού οδηγήθηκαν στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Χαϊδαρίου μεταφέρθηκαν στα κάτεργα του Ράιχ.

14. Οι απεργιακές κινητοποιήσεις των υπαλληλικών οργανώσεων από τον Γενάρη του 1944 και ως την απελευθέρωση

Η σκληρή στάση της κατοχικής κυβέρνησης και των κατακτητών δεν επέτρεψε μεγάλες απεργίες και διαδηλώσεις στο κέντρο της Αθήνας. Παρ' όλα αυτά έχουμε τις παρακάτω κινητοποιήσεις:

- **26/1/1944:** Απεργία δημοσίων υπαλλήλων και τραπεζοϋπαλλήλων
- **4/3/1944:** Απεργία σιδηροδρομικών υπαλλήλων. Η απεργία γενικεύθηκε σε όλη την Ελλάδα. Παρενέβησαν κατασταλτικά τα Τάγματα Ασφαλείας
- **9/3/1944:** Απεργία όλων των υπαλληλικών οργανώσεων για τα γεγονότα της Κοκκινιάς
- **24/4/1944:** Απεργία όλων των υπαλληλικών οργανώσεων ενάντια στην τρομοκρατία
- **1/5/1944:** Γενική απεργία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα
- **3/5/1944:** Μεγάλη απεργία των ΤΠΤ, 200 συλλήψεις, 15 εκτελέσεις υπαλλήλων
- **24/8/1944:** Απεργία υπαλληλικών οργανώσεων μετά τα γεγονότα της Κοκκινιάς
- **16/9/1944:** Απεργία υπαλληλικών οργανώσεων ενάντια στα Τάγματα ασφαλείας

Να σημειωθεί ότι το 1944 η σημαντικότερη στιγμή για τις υπαλληλικές οργανώσεις ήταν στις 3 Μαΐου 1944, στην απεργία των υπαλλήλων στα ΤΠΤ. Καταδότης είχε δώσει λίστα υπαλλήλων που πρωτοστατούσαν στις κινητοποιήσεις. Γερμανοί και Τάγματα Ασφαλείας πραγματοποίησαν μπλόκο στο κτίριο της Τηλεφωνικής Εταιρείας. Ακολούθησε η σύλληψη περίπου 200 ατόμων. Στις 7 Μαΐου 15 υπάλληλοι της Τηλεφωνικής Εταιρείας εκτελέστηκαν στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής.

15. Τι έγινε το στελεχιακό δυναμικό των υπαλληλικών οργανώσεων της κατοχής;

- Ένα μέρος του δυναμικού των υπαλληλικών οργανώσεων συνελήφθη, βασανίστηκε, καταδικάστηκε και εκτελέστηκε την περίοδο της κατοχής από τους κατακτητές και τα Τάγματα Ασφαλείας
- Ένα άλλο μέρος του δυναμικού των υπαλληλικών οργανώσεων μετά την απελευθέρωση, αυτό που είχε κομμουνιστικό ιδεολογικό προσανατολισμό, συνέχισε τη δράση της ΚΠΕ και με την έναρξη του εμφυλίου εντάχθηκε στις δυνάμεις του ΕΛΑΣ
- Ένα μέρος του δυναμικού των υπαλληλικών οργανώσεων μετά την απελευθέρωση, αυτό που είχε σοσιαλιστικό ιδεολογικό προσανατολισμό, συγκρότησε τη ΣΔΥΕ αλλά το κράτος της εθνικοφροσύνης δεν άφησε πολλά περιθώρια για ένα τέτοιο εγχείρημα

16. Τι έγιναν οι υπαλληλικές οργανώσεις της κατοχής μετά την απελευθέρωση;

i. Κεντρική Πανυπαλληλική Επιτροπή (ΚΠΕ)

Η απελευθέρωση βρήκε την Κεντρική Πανυπαλληλική Επιτροπή (ΚΠΕ) και όλες τις υπαλληλικές οργανώσεις με κομμουνιστικό ιδεολογικό προσανατολισμό πανίσχυρες που μαζί με το Εργατικό ΕΑΜ κυριαρχούσαν στο υπαλληλικό και εργατικό κόσμο. Έτσι, μετά την απελευθέρωση η ΚΠΕ και οι υπαλληλικές οργανώσεις που την απάρτιζαν συνέχισαν τη δράση τους. Τα ηγετικά της στελέχη και πολλά μέλη της συμμετείχαν στα Δεκεμβριανά. Στον εμφύλιο τα δυναμικότερα μέλη και στελέχη της συμμετείχαν με τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ στις εμφύλιες συγκρούσεις. Τόσο μεγάλη ήταν η συμμετοχή των υπαλλήλων στις τάξεις του ΕΛΑΣ που το 32% των καπεταναίων του ήταν δάσκαλοι⁷⁰ κάτι που δείχνει τη ριζοσπαστικοποίηση και την ιδεολογική αφύπνιση των δασκάλων⁷¹ και κατ' επέκταση και των άλλων υπαλληλικών οργανώσεων. Πολλά στελέχη και μέλη των υπαλληλικών οργανώσεων σκοτώθηκαν στην εμφύλια διαμάχη και όσα επέζησαν πέρασαν στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού. Πολλά επίσης στελέχη και μέλη των υπαλληλικών οργανώσεων με κομμουνιστικό ιδεολογικό προσανατολισμό με την εδραίωση του κράτους της εθνικοφροσύνης συνελήφθησαν με διάφορες κατηγορίες, απολύθηκαν από τη δουλειά τους, βασανίστηκαν, φυλακίστηκαν, εκτοπίστηκαν στα ξερονήσια ή καταδικάστηκαν σε θάνατο και εκτελέστηκαν⁷². Να σημειωθεί ότι μέχρι τον Φεβρουάριο του 1947 είχαν κληθεί σε απολογία 4.000

⁷⁰ Ελεφάντης, Α., (1979), *Η επαγγελία της αδύνατης επανάστασης, ΚΚΕ και αστισμός στον Μεσοπόλεμο*, Αθήνα: Θεμέλιο

⁷¹ Ντόνα, Κ., *Εκπαιδευτικοί και Συλλογική Δράση, 1941-44: Συγκρότηση, Λόγος, Πρακτικές στο* <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika%2011/ntona.htm> (ανάκτηση 20/11/2017)

⁷² Αποστολόπουλος, Τάσος, (2011). *Οι δυνάμεις εργασίας στην εκπαίδευση και στο δημόσιο τομέα*, Πάτρα, έκδοση του ιδίου.

δάσκαλοι και από τον Ιανουάριο του 1947 μέχρι τέλος Δεκεμβρίου του ίδιου έτους είχαν απολυθεί 7.147 δημόσιοι υπάλληλοι.⁷³

ii. Συνομοσπονδία Δημοσίων υπαλλήλων Ελλάδας (ΣΔΥΕ)

Μετά την απελευθέρωση δημόσιοι υπάλληλοι με σοσιαλιστικό ιδεολογικό προσανατολισμό συγκρότησαν τη ΣΔΥΕ και επανακυκλοφόρησαν την εφημερίδα «Υπαλληλική» με διευθυντή τον Ν. Ματσακά, ο οποίος για πολλά χρόνια σύρθηκε στα δικαστήρια με την κατηγορία ότι παρότρυνε τους δημοσίους υπαλλήλους, με άρθρα του, στη διχόνοια.⁷⁴ Μόλις οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ αποχώρησαν από την Αθήνα κάθε μη δεξιός υπάλληλος βρήκε καταφύγιο στις γραμμές της ΣΔΥΕ. Είναι η περίοδος που κάθε δημοκράτης υπάλληλος ονομάζεται, πλέον, *εσωτερικός εχθρός* και *συνοδοιπόρος* των κομμουνιστών. Ο φόβος κυριάρχησε και στον δημοσιοϋπαλληλικό κόσμο. Αυτό αποδυνάμωσε σε σημαντικό βαθμό τη Σ.Δ.Υ.Ε. που στη δύναμή της είχαν ενταχθεί επί το πλείστον δημόσιοι υπάλληλοι μη δεξιάς ιδεολογίας όπως προαναφέραμε.

Τη νύχτα της 3^{ης} προς 4^{ης} Μαρτίου 1947 συνελήφθησαν στην Αθήνα 600 δημοκρατικοί πολίτες από τους οποίους 40 ήταν δημόσιοι υπάλληλοι πολιτικά και συνδικαλιστικά στελέχη. Ανάμεσά τους ο διευθυντής της *Υπαλληλικής* Ν. Ματσακάς και τα μέλη της εκτελεστικής επιτροπής της Σ.Δ.Υ.Ε. Δ. Κοκκαλιάρης και Φ. Γάκης και μεταφέρθηκαν με συνοδεία πολεμικών πλοίων στην Ικαρία.⁷⁵ Το ίδιο έγινε και με πολλές άλλες υπαλληλικές οργανώσεις όπως για παράδειγμα στον χώρο των υπαλλήλων των ΤΠΤ που συνελήφθη ο Πρόεδρος Δημήτρης Αρνέλλος και οι εκπρόσωποι των υπαλληλικών σωματείων Κ. Κλάδης, Ε. Αγγελίδης, Χ. Σωτηρόπουλος και Γ. Δανάλης.⁷⁶ Συλλήψεις έγιναν και στις πόλεις Λάρισα, Βόλο, Τρίπολη, Καλαμάτα και Σπάρτη. Στον χώρο των ΤΠΤ στην Τρίπολη συνέλαβαν τον Δ. Μπίκο και τους αδερφούς Τουρή, στην Καλαμάτα τον Α. Καραγιαννάκο και στη Σπάρτη υπαλληλικά στελέχη της εκεί οργάνωσης μεταξύ των οποίων και τον Κουλουβάρη.⁷⁷ Το γεγονός της σύλληψης ηγετικών στελεχών της Σ.Δ.Υ.Ε. ήταν ένα καίριο χτύπημα αποδυνάμωσης της συγκεκριμένης συνδικαλιστικής οργάνωσης. Οι συλλήψεις και οι εκτοπίσεις δημοκρατικών πολιτών συνεχίστηκαν και το επόμενο χρονικό διάστημα και δεν περιορίστηκαν στην Αθήνα αλλά επεκτάθηκαν σε όλη την

⁷³ Κατσαντώνη, Γ., (1981), *Οι δάσκαλοι στους αγώνες για ψωμί παιδεία ελευθερία*. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

⁷⁴ *Παντριάτικη*, αρ. 59, (14 Ιανουαρίου 1947), σ. 1

⁷⁵ *Παντριάτικη*, αρ. 62, (12 Μαρτίου 1947), σ. 2

⁷⁶ *Παντριάτικη*, τεύχος 62, Μάρτιος 1947

⁷⁷ όπ.π

επικράτεια. Δημοκρατικά συνδικαλιστικά στελέχη καθημερινά συλλαμβάνονταν και οδηγούνταν στην εξορία. Το κράτος της εθνικοφροσύνης⁷⁸ συνεχώς εδραιωνόταν.

Τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1947 ξεσπάνε νέες ομαδικές συλλήψεις και οδηγούνται στην εξορία δεκάδες χιλιάδες δημοκρατικοί πολίτες. Μεταξύ αυτών ήταν και εκατοντάδες δημόσιοι υπάλληλοι. Ανάμεσά τους και ο Γ. Κατσιγιαννης μέλος της εκτελεστικής επιτροπής της Σ.Δ.Υ.Ε. Αυτό ήταν ένα ακόμη ισχυρό χτύπημα στην ηγετική ομάδα της Σ.Δ.Υ.Ε. που συνεχώς αποδυναμωνόταν. Οι κατηγορίες του «*συνωμότη*», του «*στρατολόγου*», του «*τροφοδότη*» μπορούσαν να χαρακτηρίσουν οιονδήποτε δημοκρατικό πολίτη επιθυμούσε το εθνικόφρων πολιτικό σύστημα που συνεχώς εδραιωνόταν στη χώρα. Για τις συλλήψεις των υπαλλήλων γράφει η *Παντριατατική* μεταξύ των άλλων: «*Πολλοί των εκτοπισθέντων συνελήφθησαν εις τας οικίας των τας μεταμεσονυκτίους ώρας και γυμνοί και λύστεις, χωρίς κανέν εφόδιον, ωδηγήθησαν εις τα τμήματα Ασφαλείας και εκείθεν εις την Ψυττάλειαν, όπου παρέμεινον επί 48ωρον, χωρίς ψωμί και νερό υπό τον καυστικόν ήλιον*». ⁷⁹Για την εντιμότητα αυτών των ανθρώπων η ίδια εφημερίδα στο ίδιο άρθρο γράφει: «*Γνωστοί εις όλους οι διωκόμενοι συνάδελφοι άριστοι υπάλληλοι, άριστοι οικογενιάρχαι και κοινωνικοί άνθρωποι, δεν δύνανται να έχουν σχέσιν με την αποδιδομένην κατηγορίαν του “συνωμότης”*». Το εθνικόφρων κράτος προχωρούσε καθημερινά στις «*εξυγιάνσεις*» μέσω των κομματικών εκκαθαρίσεων.

Μέσα σ' αυτή την περιρρέουσα ατμόσφαιρα πολλοί δημόσιοι υπάλληλοι αναγκάστηκαν να κρατήσουν αποστάσεις από τη Σ.Δ.Υ.Ε. και τις άλλες δημοκρατικές οργανώσεις. Πολλά δημοσιοϋπαλληλικά σωματεία πέρασαν στην επιρροή δεξιού ιδεολογικού προσανατολισμού ατόμων.

Η κατάσταση στην Αθήνα μετά και την εξαγγελθείσα απόφαση του Κ.Κ.Ε. στις 23 Δεκεμβρίου 1947 για δημιουργία κυβέρνησης των βουνών έγινε δύσκολη για κάθε δημοκρατικό πολίτη. Η αποσυσπείρωση των δημοκρατικών υπαλληλικών οργανώσεων ήταν πλέον γεγονός. Το κράτος της εθνικοφροσύνης είχε εδραιωθεί. Οι συλλήψεις, οι φυλακίσεις, οι εξορίες, οι απολύσεις, τα φακελώματα, τα έκτακτα μέτρα, η αστυνομική βία, οι αυθαίρετες κρατήσεις δεν άφησαν κανένα περιθώριο για ελεύθερες δημοκρατικές υπαλληλικές οργανώσεις. Εξάλλου οι ηγεσίες αυτών των υπαλληλικών οργανώσεων είχαν ήδη στις αρχές του 1948 εκτοπιστεί. Ο καθηγητής Άλκης Ρήγος γράφει: «*Οι αστικές ελευθερίες, τα τυπικά διακηρυγμένα δικαιώματα, οι κομματικές και συνδικαλιστικές λειτουργίες, οι θεσμοί*

⁷⁸ Ρήγος, Α., (2008). «Για τη “σύντομη” δεκαετία του ‘60: η σημαντική μιας εποχής» στο Ρήγος, Α., Σεφεριάδης, Σ., Χατζηβασιλείου, Ευ., (επιμ.), *Η “σύντομη” δεκαετία του ‘60*. Αθήνα: Καστανιώτης

⁷⁹ *Παντριατατική*, αρ. 68, (8 Αυγούστου 1947), σ. 2

προσλαμβάνονται στο πλαίσιο αυτής της αντιδιαφωτιστικής ιδεοληψίας ως υπό αίρεση διασπαστικά στοιχεία της συνοχής και της ενότητας του έθνους».⁸⁰

iii. Οι υπαλληλικές οργανώσεις δασκάλων, καθηγητών, τραπεζοϋπαλλήλων, σιδηροδρομικών υπαλλήλων κ.λ.π

Τη μοίρα των στελεχών της ΚΠΕ και της ΣΔΥΕ ακολούθησαν και όλες οι άλλες υπαλληλικές οργανώσεις. Οι συλλήψεις, οι φυλακίσεις, οι εξορίες, οι απολύσεις, τα φακελώματα, τα έκτακτα μέτρα, η αστυνομική βία, οι αυθαίρετες κρατήσεις δημοκρατικών υπαλλήλων δεν άφησαν περιθώρια για συμμετοχή και δράση σε υπαλληλικές οργανώσεις. Η αποσυσπείρωση των δημοκρατικών υπαλληλικών οργανώσεων και ο εκτοπισμός των ηγεσιών τους οδήγησε σε διάλυση πολλών υπαλληλικών οργανώσεων και στην ιδιώτευση πολλών μελών τους.

17. Με τι αντικαταστάθηκαν οι υπαλληλικές οργανώσεις της κατοχής;

Μετά την απελευθέρωση με τις ευλογίες του εθνικόφρονα πολιτικού κόσμου υπάλληλοι με δεξιό ιδεολογικό προσανατολισμό και με έντονο αντικομμουνισμό κυριάρχησαν σε πολλές υπαλληλικές οργανώσεις και ίδρυσαν την Ανώτερη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων (ΑΔΕΔΥ). Στην πραγματικότητα η ΑΔΕΔΥ «γεννήθηκε» μέσα στη σκληρή αντιπαράθεση των Δεκεμβριανών του 1945 από τον σκληρό πυρήνα των δεξιών δημοσίων υπαλλήλων. Με τη διάλυση της ΣΔΥΕ δημιουργήθηκαν κυβερνητικές στην ουσία υπαλληλικές οργανώσεις. Υπήρξε πλήρης εξάρτηση των υπαλληλικών οργανώσεων μέχρι και την πτώση της δικτατορίας του 1967, από την εκάστοτε κυβερνητική εξουσία.

Οι υπαλληλικές οργανώσεις παρέλαυναν σε κάθε εθνική γιορτή και σε κάθε εκδήλωση ενάντια στους «κομμουνιστοσυμμορίτες», συμμετείχαν στις γιορτές και στους χορούς που γίνονταν στο παλάτι, αδιαφορούσαν για τις διώξεις και τις εξοντώσεις των δημοκρατικών υπαλλήλων και οι υπαλληλικές οργανώσεις έχασαν τον διεκδικητικό τους χαρακτήρα και μεταβλήθηκαν σε χειροκροτητές των κυβερνητικών πολιτικών. Οι νέες ηγεσίες των υπαλληλικών οργανώσεων θεωρούσαν εκτροπή τη δράση των υπαλληλικών οργανώσεων την περίοδο της κατοχής και των πρώτων χρόνων μετά την απελευθέρωση και αναλάμβαναν συνεχώς την επιβολή μιας εθνικόφρονα αναβάθμισης του υπαλληλικού κόσμου.

⁸⁰ Ρήγος, Α., (2008). «Για τη “σύντομη” δεκαετία του ’60: η σημαντική μιας εποχής» στο Ρήγος, Α., Σεφεριάδης, Σ., Χατζηβασιλείου, Ευ., (επιμ.), *Η “σύντομη” δεκαετία του ’60*. Αθήνα: Καστανιώτης